

CONTEXTUL SOCIAL, SOCIOLOGIA ȘI TEMATICA INOVAȚIEI SOCIALE

CĂTĂLIN ZAMFIR

*I*novația socială, ca de altfel toate temele sociale, intră în atenția cercetării nu ca etapă în logica reflecției cognitive, ci ca reflex al urgențelor răsărite în dinamica colectivităților. Contextele sociale conferă tematicii inovației sociale profiluri specifice. În sociologia occidentală, surprinzător, această temă a început să stârnească interes de abia în ultimii ani.

Studiul de față identifică nouă contexte sociale care au pus o amprentă pe abordarea inovației sociale. O atenție distinctă este acordată gândirii sociologice românești actuale. Încerc să răspund la întrebarea „de ce sociologia românească este pe punctul de a acorda o atenție specială inovației sociale?”. Considerarea acestei teme reprezintă unul dintre semnalele că sociologia românească iese dintr-o criză pe care o parcurge în momentul de față, indicând totodată o direcție de dezvoltare.

Cuvinte-cheie: inovație socială, difuzare, asimilare, sociologie/ sociologie românească.

Societatea este un construct uman. O inovație. Toate componentele culturii – limbile, religia, miturile, arta, familia cu regulile ei, organizarea socială – sunt constructe umane noi, deci inovații. Societățile, sub presiunea nevoilor, inovează continuu, considerând condițiile și oportunitățile. Ele se află într-o continuă schimbare.

Este legitim, deci, să ne întrebăm când a apărut tematica inovației sociale în conștiința colectivă și în preocupările sociologiei/ științei.

Curios însă că, deși s-au făcut mereu inovații sociale, tematica inovației sociale a pătruns în centrul atenției de abia în ultimii ani.

Temele de reflecție socială nu apar, de regulă, în centrul interesului științific ca rezultat al evoluției stricte a cunoașterii, într-o filieră cognitivă. Ele intră în atenția științei doar în momentul în care ele sunt conștientizate de către colectivitate ca probleme care trebuie soluționate, ca obiect al unui efort colectiv. Ceea ce se rezolvă „de la sine” nu face, în general, obiectul preocupărilor explicite. De regulă, temele reflecției sociale au explodat mai întâi în interesul social-politic al colectivității și apoi s-au transferat în cel științific.

Adresa de contact a autorului: Cătălin Zamfir, Institutul de Cercetare a Calității Vieții, Calea 13 Septembrie, nr. 13, sector 5, 050711, București, România, e-mail: czamfir@sas.unibuc.ro; czamfir@iccv.ro.

Inovația socială s-a conturat ca un domeniu distinct de preocupări științifice încă de la începutul secolului al XX-lea, mai accentuat în antropologia socială și culturală, și mult mai târziu, de abia în ultimii ani, în sociologia occidentală. În contexte sociale diferite, tematica inovației sociale a avut profiluri distincte.

NOUĂ CONTEXTE SOCIALE

1. Expansiunea mondială a Occidentului: antropologia socială și culturală.

Tema inovației sociale s-a conturat, la început, în antropologia culturală/ socială, dar fără o relevanță socială actuală centrală. Pe fondul expansiunii mondiale a Occidentului s-a dezvoltat interesul antropologilor pentru „celelalte” culturi. Specialiștii occidentali s-au găsit în fața unei mari diversități de inovații culturale, dar și frapante comunalități. Cum explici atât varietatea construcțiilor culturale, cât și comunalitatea lor? Multe dintre inovații au fost descoperiri independente, altele s-au „difuzat”, au fost „asimilate” prin contact între comunități. Fascinată de imensa masă de inovații, ea le-a înregistrat și a căutat să le explice. O întrebare fundamentală la care antropologia a trebuit să răspundă a fost: sunt inovațiile culturale „descoperiri” independente, dezvoltate în centre diferite, sau inovațiile se difuzează dintr-un centru unic și sunt asimilate de celelalte comunități? Era evident că izolarea geografică – America, Australia –, dar și slaba comunicare și migrație teritorială susținea existența multor cazuri de inovații independente, paralele. Antropologia s-a confruntat însă cu o problemă adițională, încărcată de suspiciuni politice: inovațiile culturale pot fi ordonate pe o scară valorică? Intuiția ne spune că variația culturală nu se datorează doar condițiilor diferite, și deci egal justificate, ci ele sunt soluții alternative la același tip de probleme, unele putând fi considerate a fi mai bune decât altele. Împotriva suspiciunii de europocentrism care exprimă politica imperialistă, s-a convenit asupra unui principiu teoretic foarte subțire: culturile sunt egale; nu pot fi, deci, diferențiate valoric.

În Europa s-au produs, cu o dinamică foarte accentuată, inovații sociale, dar, printr-un proces global, mai degrabă. În contextul societăților din Europa, aflată într-un rapid proces de schimbare și de „europenizare”, comunalitatea culturală, și mai puțin varietatea, a atras atenția. Din Antichitate, comunicarea și transferul dintre comunitățile europene au fost foarte intense, pe mai bine de 2 000 de ani. Cu siguranță erau și inovații independente, dar acestea erau greu de identificat cu precizie și, în orice caz, mai degrabă excepții. Cazuri de dezvoltări independente putem găsi; cazul Angliei, datorită „insularității” ei, ar putea fi invocat, dar acestea sunt mai degrabă excepții și sunt marginale. Ulterior, Europa a fost sursa unor transferuri masive nu numai pe teritoriul ei, ci tot mai mult mondial. „Globalizarea” este în mare măsură o difuziune a inovațiilor occidentale, natura ei părând a fi pusă tot mai mult în discuție.

2. Societățile capitaliste dezvoltate nu au fost foarte interesate de inovația socială. Și nici sociologia dezvoltată în acest context social nu a manifestat un interes special pentru temă.

În sociologie (predominant știință a societăților *prezente*), tematica *inovației sociale* a apărut relativ târziu, mai ales centrată pe un caz particular: inovația din știință/ tehnologie și, ceva mai târziu, din economie, cu privire la inovația managerială. Tema inovației sociale, deși era „în aer”, nu avea însă rădăcini de interes. A rămas mult timp ca o temă legitimă științific, dar relativ banală, cu relevanță științifică și socială scăzută¹.

Nu există societăți în care oamenii să fie satisfăcuți de mediul lor social de viață. Ei vor mereu ca „societatea” să fie mai bună, și doresc să o schimbe, dar nu știu cum.

S-a dezvoltat în sociologie funcția *constructivă*, metodologia schimbării sociale proiectate, a „metodologiei” inovației sociale? De abia în ultimul timp au apărut preocupări în acest domeniu. Întreaga sociologie occidentală s-a centrat pe două funcții, extrem de importante pentru funcționarea societății: *descrierea* realității sociale, și *explicarea* proceselor/ fenomenelor sociale existente. Funcția *constructivă* a sociologiei a rămas cronic subdezvoltată. Sociologia occidentală a înregistrat doar schimbările sociale deja realizate, dar nu a fost un actor al schimbărilor. Dacă deschidem manuale de metodologie a sociologiei am putea fi șocați de faptul că ele sunt aproape exclusiv dedicate metodologiei *descrierii* realității sociale: interviuri, chestionare, observație, analiză de text; chiar și metodologia *explicației* este tratată, mai degrabă, marginal. Manualele de metodologie a sociologiei nu dedică încă nici un spațiu metodologiei schimbării/ construcției sociale proiectate. Acest deficit tematic al sociologiei nu trebuie atribuit sociologilor. El a fost răspunsul la „comanda” socială: nu a existat, și nici nu putea să existe, o cerere din partea societății ca sociologia să contribuie la proiectarea schimbărilor sociale. Schimbările sociale s-au produs, dar ele nu aveau nevoie de contribuția științei.

Cum putem explica slabul interes pentru inovația socială, în gândirea occidentală? Răspunsul la această întrebare trebuie căutat în modelul dezvoltării societăților capitaliste. Este evident că societățile occidentale au cunoscut, în ultimul secol, un proces de dezvoltare explozivă. Inovații s-au petrecut în toate sectoarele și cu succesiuni rapide. Cum s-a realizat însă această dezvoltare? A existat un program/ plan care ar fi *proiectat* aceste schimbări? O strategie, o concepție? Era chemată sociologia să contribuie la acest proces rapid de schimbare? Occidentul capitalist prezintă cazul unei dezvoltări pe care aș numi-o *organică*: cu pași mici, din aproape în aproape, construcții instituționale și culturale rapide cu mare cumulativitate și difuziune/ preluare, fără decizii explicite spectaculoase, care să fi produs rupturi/ schimbări dramatice. Au fost și evenimente, ca războaiele. Acestea nu au reprezentat *inovații* propriu-zise, ci mai degrabă *produse* ale dinamicii unor sisteme sociale care au modificat dramatic configurația social-politică a lumii.

---

¹ Cadrul teoretic și metodologic al inovației sociale este expus pe larg de către mine în „Inovația socială: context și tematică”, în revista *Inovația socială on line*, nr. 1/2009.

Inovațiile sociale în spațiul occidental s-au petrecut în felul următor: motorul inovațiilor globale a fost compus din inovațiile tehnologice și inovațiile economice, care nu sunt însă globale, ci se realizează în cadrul întreprinderilor private. Firmele au fost, în ultimele secole, actorii principali ai inovațiilor, ai preluării și difuzării lor și, prin cumulare, ai creșterii economice. Și creșterea economică a schimbat totul. **Schimbarea socială a fost, mai degrabă, reactivă** în toate componentele sale – sistemul politic, sistemul juridic, morala, configurația comunităților –, a generat noi probleme sociale – adaptări la noile probleme și oportunități generate de economie. De fapt, societățile occidentale s-au dezvoltat rapid, dar „cu spatele la viitor”. Comunitatea s-a confruntat cu o mulțime de probleme punctuale. A căutat soluții punctuale la aceste probleme. Soluționarea problemelor curente au generat noi probleme și noi soluții. Societatea capitalistă s-a construit din aproape în aproape, „de jos în sus”, fără proiecte globale. S-a presupus, de regulă, că direcția dezvoltării rezultate este bună, pentru că ea este modelată de prosperitatea oferită de creșterea economică. Schimbările sociale globale s-au realizat, în consecință, fără suportul unei cunoașteri globale, ci doar cu competențe practice sectoriale: juriști, politicieni, administratori, manageri; de sociologi era nevoie doar pentru competența lor în soluționarea problemelor punctuale.

Inovațiile din știință și tehnologie au fost, de la început, evidente. Nu același caz este și al inovațiilor sociale. Întreaga construcție socială cuprinde o mare masă de inovații sociale, dar acestea au fost mai puțin evidente. Cursul era normal. O apă care curge nespectaculos. Dar cumulara transformă pârâul în fluviu. Sunt puncte despre care se poate spune că ele marchează schimbarea pârâului în râu și, apoi, a acestuia, în fluviu? La început, un observator nu-l numește fluviu. Geograful, care pornește „de jos”, constată existența unui fluviu, și caută de unde acesta vine și îl numește fluviu încă de la izvor. Un alt observator care vede fluviul doar la izvorul său l-ar numi pârâu sau râu, iar nu „fluviu”. Dar în fapt, acolo, la începutul său, el nu este încă fluviu. Poate deveni sau nu fluviu, în funcție de alte situații întâlnite pe parcurs.

Sociologul poate identifica cu greu punctul inițial al unei schimbări majore. De regulă, acesta este la început mic, insesizabil, și el, într-un context dat, s-a cumulat cu alte mici inovații, putând duce la o inovație socială majoră. Se spune că o idee „plutea în aer”. Deci inovațiile sociale sunt, de regulă, la început difuze, o mulțime de stări de spirit, idei-schiță care, cuplându-se, au dus la ceva care a devenit o inovație majoră. Nu mai este important cine a articulat-o inițial.

Un exemplu de preocupări ale sociologiei în tematica socială a inovației: acum câteva decenii a dominat analiza *impactului social al inovațiilor tehnologice*, dar și *avertizarea despre riscuri, mai ales ecologice*, cu chemarea de a se lua *măsuri*.

Tematica inovației sociale a obținut o atenție specială nu în societățile capitaliste dezvoltate ale occidentului, ci în câteva contexte sociale diferite.

3. Societățile aflate la „marginea Occidentului dezvoltat”. Problema identificării strategiilor de dezvoltare/ inovație socială a apărut mai întâi în țările în

situație de decalaj/ subdezvoltare. Aici inovația socială a luat forma preluării experienței Occidentului, sub eticheta „modernizării”. Problema era: ce trebuie să facă o țară intrată în primele faze ale relansării social-economice pentru a se alinia la nivelul țărilor dezvoltate. Evident, acest lucru nu putea să se realizeze decât prin asimilarea achizițiilor din Occidentul dezvoltat. În secolul al XIX-lea și prima jumătate a secolului al XX-lea, în România a existat o amplă discuție pe această temă. Teoria „formelor fără fond” a fost centrală în dezbaterile asupra strategiilor de lichidare a subdezvoltării². Școala sociologică de la București a dezvoltat un ambițios program de „ridicare a satelor”, ca pârghie esențială a dezvoltării.

4. Revoluțiile comuniste au pus masiv problema unei construcții sociale proiectate. Obiectivul revoluțiilor comuniste a fost construirea ambițioasă a unui nou tip de societate: o nouă organizare a economiei, un nou sistem politic, noi principii de organizare socială; o nouă morală și chiar promovarea unui nou tip de personalitate umană, care să devină un factor activ al reconstrucției sociale, compatibil cu principiile noului sistem social. Elaborarea programului de construcție socială a fost preluată însă de factorul politic: partidul comunist unic, cu mecanismele sale. Activitatea politică de elaborare a programelor de dezvoltare socială a fost pusă sub „pălăria” teoretică a „filozofiei marxist-leniniste”, dar actorii decisivi au fost conducerea partidelor, care și-a asumat monopolul asupra producerii și validării oricărei tentative de elaborare a analizei societății și a formulării strategiilor de dezvoltare. Specialiștii puteau avea o influență mai ales prin mecanismele interne ale partidului, dar și difuz, în diferitele puncte ale sistemului public. Acumularea de cunoaștere în interiorul partidului ar fi putut duce la modificări de viziune politico-ideologică. În România, dar de fapt și în celelalte țări socialiste, după raportul lui Hrușciiov la congresul al XX-lea al PCUS din 1956, s-a deschis un câmp larg de liberalizare a viziunii politico-ideologice, dar și științifice. Revoluția din Ungaria și reprimarea ei a fost, probabil, factorul decisiv de blocare a procesului de liberalizare. Revoluția din Ungaria a făcut ca partidele comuniste să se teamă de schimbări promovate de către specialiști, fără controlul partidelor, care ar fi stimulat mișcări politico-ideologice independente. Dar procesul de liberalizare nu a fost în întregime blocat. În România, anii '60 au oferit un spațiu de explozie a liberalizării intelectuale, dar cu o anumită prudență. Detașarea de Uniunea

---

² Henri H. Stahl, *Gânditori și curente de istorie socială românească*, Biblioteca Institutului Social Român, Editura Universității București, 2001; Cătălin Zamfir, *Analiza critică a tranziției. Ce va fi după?*, Iași, Editura Polirom, 2004; Schifirneț, Constantin, Maria Larionescu, *Controverse asupra dezvoltării sociale: puncte de vedere în sociologia românească*, în Cătălin Zamfir și Laura Stoica (coordonatori), *O nouă provocare: dezvoltarea socială*, Iași, Editura Polirom, 2006; Ilie Bădescu, *Teorii ale dezvoltării*, în Cătălin Zamfir și Laura Stoica (coordonatori), *O nouă provocare: dezvoltarea socială*, Iași, Editura Polirom, 2006; Vladimir Pasti, *Mărirea și decăderea capitaliștilor români*, în Cătălin Zamfir și Laura Stoica (coordonatori), *O nouă provocare: dezvoltarea socială*, Iași, Editura Polirom, 2006; Cătălin Zamfir și Simona Stănescu (coordonatori), *Enciclopedia dezvoltării sociale*, Iași, Editura Polirom, 2007.

Sovietică a fost un factor care a stimulat procesul de liberalizare în societatea românească. În Cehoslovacia, procesul a mers rapid, ajungându-se la lansarea programului „socialismul cu față umană”, începutul unui proces de reformă structurală. Reprimarea mișcării reformiste din Cehoslovacia a fost un indicator clar al incapacității partidelor comuniste de a accepta schimbări importante. Lipsa voinței de reformă la vârful partidelor s-a manifestat prin conduceri conservatoare în toate partidele, susținute și controlate de Uniunea Sovietică. „Închiderea politică” nu a putut face ca în masa societății să nu se producă procese de acumulare de cunoștințe și capacități care, într-un moment sau altul, ar fi putut oferi un punct solid de pornire a unui proces de reformare. În România, sociologia a avut un rol important. Se prefigura un proces de înlocuire a monopolului politic asupra programului de dezvoltare socială cu o pluralitate de programe generate de experți. Orientarea tehnocrată era o alternativă la metodele politice structural nedemocratice. Nu este întâmplător interesul pentru tematica evaluării *eficienței programelor sociale*, care ar putea fi considerată ca o critică indirectă la adresa impasului regimului comunist, dar și cristalizarea unui program de reformă: se încerca promovarea unei culturi a eficienței sociale. Tematica stilurilor de conducere pe linia democratizării a fost foarte importantă. Nu trebuie, desigur, supraestimat efectul acestor tendințe. Conducerea partidului a dus o politică de marginalizare a acestor preocupări, cu o anumită toleranță însă. Regimul a devenit tot mai opresiv și mai anchilozat, eliminând orice șansă de schimbare. Dacă s-ar face o analiză comparativă a sociologiei din țările socialiste și cea din Occident, probabil s-ar concluda cu surpriză o prezență mai accentuată a tematicii dezvoltării/ inovației sociale în țările socialiste. Cel puțin, sociologia românească oferă un exemplu din acest punct de vedere. Era o contribuție potențială a sociologiei la reformarea societății socialiste. Orientarea dominantă în sociologia românească din acea perioadă a fost nu de „dizidentă”, adică de subminare a sistemului socialist, ci de reformă a acestuia. Teoria-program a *convergenței sistemului socialist și capitalist* a devenit atractiv, oferind o direcție de reformă.

În programul comunist erau enunțate câteva principii ale inovației sociale promovate. De exemplu, stilul democrat-participativ de conducere, la toate nivelurile organizării sociale. Era vorba de un alt tip de democrație, nu reprezentativă, ci participativă, pe presupuziția unității de interese, la care se adăuga și accentul pe participarea specialiștilor. Un fel de democrație „la locul de muncă”, dominată însă de o tensiune surdă între programele tehnocrate de reformă socială, autoritatea organizațiilor, care doreau să-și sporească controlul în promovarea intereselor proprii și controlul partidului comunist. În SUA se dezvoltase o direcție de inovație socială a organizațiilor, susținută de specialiști: promovarea unui stil de conducere democrat participativ, fundat și acesta pe presupuziția că organizația este dominată de un interes comun al patronatului și salariaților. În sociologie se schița, astfel, o cale de contribuție posibilă a științei la

inovația socială. Și în România a existat un asemenea proiect³. Cât de influent a fost acest program este greu de apreciat.

5. Tranziția fostelor țări socialiste oferă un caz excelent de proiectare a schimbărilor structurale, dar și unul al iluziilor și dezamăgirilor. După revoluția din 1989 s-a produs o explozie a preocupării pentru *cum va fi noua societate*. A existat iluzia că este nevoie masiv de sociologi pentru a proiecta ce societate vrem să construim. În construirea noului sistem politic după Revoluție – parlament, guvern – sociologii au fost suprareprezențați. Noile instituții au lansat, pe diferite canale, chemări: „avem nevoie de sociologi”. Rapid ne-am lămurit însă. Vrem să construim nu o societate în general, globală, ci o economie de piață și un sistem politic pluripartidist. Și pentru o asemenea construcție este treaba juriștilor – legile noului sistem –, de politicieni care să promoveze noului sistem politic și, evident, de economiști care să pună economia de piață în mișcare. Dar societatea? Societatea va fi rezultatul acestor schimbări. Ce tip de societate vrem nu mai este obiectul unei reforme, a unei construcții proiectate. Semnificativ este că nu a apărut termenul de *reformă socială*, ci reforme în diferite sectoare ale vieții sociale: reforma economică, reforma sistemului politic, reforma învățământului, reforma sistemului sanitar etc. Nici nu era clar ce ar fi însemnat o reformă socială. Socialul se va schimba, dar ca rezultat, nu ca realizare a unui obiectiv explicit formulat care să mobilizeze un efort colectiv. Cazul societăților socialiste „în tranziție” spre o formă de organizare de tip capitalist prezintă un interes unic: o reconstrucție socială bazată pe un proiect – program⁴.

6. „Criza statului bunăstării”. Dezvoltarea explozivă a statului bunăstării în zona dezvoltată a Occidentului a ajuns rapid la limitele resurselor financiare, care crescuseră rapid, dincolo de limita suportabilității. Criza statului bunăstării nu a dus la un „stat mai mic”, cum promova neoliberalismul. Dar a devenit evident că este risipitor și neglijent în proiectarea politicilor sociale. A devenit presantă nevoia de creștere a *eficienței sociale* – o nouă temă de interes central –, de promovare a unor inovații sociale care să asigure o creștere a eficienței statului bunăstării. La aceasta s-a adăugat și *lărgirea problemelor sociale* care trebuie să intre în responsabilitatea statului. Segmentul „sărac” putea fi abordat cu suport financiar, cu mecanismele pe care statul le posedă. Dar marile probleme sociale nu pot fi soluționate doar cu „bani”: tema globală a excluziunii/ incluziunii sociale, delincvența, care este tot mai greu de controlat, iar controlul prin forță pare să aibă mai mult efecte negative

³ Cătălin Zamfir (coordonator), *Dezvoltarea umană a întreprinderii*, București, Editura Academiei Române, 1980; Cătălin Zamfir, *Un sociolog despre muncă și satisfacție*, București, Editura Politică, 1978; Cătălin Zamfir și Iancu Filipescu, *Sociologie industrială*, București, Editura Institutului Politehnic, 1984.

⁴ Lucrarea mea *Analiza critică a tranziției* (Polirom, 2004) oferă un exercițiu de analiză a unei societăți care nu se constituie printr-un proces „organic”, ci proiectat, pe baza unui pachet de strategii. Întreaga lucrare se focalizează pe identificarea strategiilor care au fost puse în act și pe evaluarea rezultatelor produse.

decât pozitive, violența și riscul exploziilor sociale, consumul de droguri. Pentru toate acestea este nevoie de o *reformă a sistemului public*. Exemplul cel mai clar este reforma întreprinsă în Marea Britanie. Statul englez este reorganizat, în ultimii ani, prin centrarea lui pe obiectivul promovării inovației sociale⁵.

7. O lume tot mai polarizată. În ultimele decenii, Occidentul a început să fie îngrijorat de riscul exploziv al adâncirii decalajelor mondiale. Politicile de suport pentru zonele sărace ale lumii s-au dezvoltat și, de asemenea, îngrijorarea pentru rezultatele modeste ale acestor politici. S-a crezut că este simplu să rezolvi problema prin suport financiar. A devenit clar că rezultatele sunt nu numai nesatisfăcătoare, dar au și efecte perverse. Și aici se pune problema inovației⁶.

8. Construirea unei noi societăți: societatea europeană. Uniunea Europeană a lansat, în ultimele două decenii, un amplu program de construire a unei *societăți europene*⁷. Este o construcție inovativă, de o amploare fără precedent. Procesul este de abia în primele faze, dar literatura dedicată este explozivă.

9. Criza de sistem a lumii. Anii '60 au fost dominați de o euforie a creșterii economice. Economia părea a se afla într-o creștere nelimitată, cu un ritm rapid, fără obstacole importante. La nivel global nu era, deci, nimic de decis/ schimbat. Motorul era economia. Anii '70 s-au confruntat cu șocul *rapoartelor către Clubul de la Roma*. În 1972 a apărut primul raport, care a produs un prim șoc științific și politic: *Limitele creșterii*. Raportul argumenta că, într-un viitor previzibil, lumea se va confrunta cu o uriașă criză a însăși creșterii economice. Avertismentul a fost confirmat de criza petrolului din 1974. Conștientizarea limitelor creșterii economice impune căutarea urgentă a unei dramatice schimbări de strategie mondială. Următoarele rapoarte au mai îndulcit drama mesajului, dar niciunul nu a abandonat avertismentul dat de conștientizarea limitelor creșterii. Îndoielile față de optimismul naiv al creșterii fără limite au continuat în forme variate. Și odată cu ele, căutările de noi soluții strategice. Înlocuirea *creșterii fără limite* cu o *dezvoltare durabilă*, temă promovată cu forță de UNDP, implica înlocuirea unui viitor automat bun cu presiunea de inovație a strategiilor globale. Să mai dau un exemplu. Prestigiosul sociolog Immanuel Wallerstein argumentează iminenta criză globală de structură a *sistemului global capitalist*, care impune un nou câmp de inovare strategică globală⁸. Actuala criză financiar-economică, care pare a se globaliza și ea, repune nevoia unor schimbări strategice.

---

⁵ Studiul Aurei Matei și Iulian Stănescu din acest volum este o trecere excelentă în revistă a restructurării guvernării britanice axate pe obiectivul promovării inovației sociale.

⁶ O trecere în revistă a politicilor de dezvoltare socială mondială este pe larg analizată în Tim Forsyth (ed.), *Encyclopedia of International Development*, Londra, Routledge, 2005.

⁷ Din masa de literatură dedicată acestei probleme citez doar Simona Stănescu, *Modelul social european*, în Cătălin Zamfir și Laura Stoica (coordonatori), *O nouă provocare: dezvoltarea socială*, Iași, Editura Polirom, 2006.

⁸ Immanuel Wallerstein, *After Developmentalism and Globalization, What?* adresare marcantă în cadrul conferinței, „Development Challenges for the 21st Century”, Cornell University, Oct. 1, 2004, *Social Forces*, March, 83 (3): 1.

TEMATICA DEZVOLTĂRII SOCIALE PROIECTATE, ÎN SOCIOLOGIA ROMÂNEASCĂ ACTUALĂ

Pe fondul creșterii interesului pentru inovația socială cred că a început să se cristalizeze o **schimbare de paradigmă: trecerea de la dezvoltarea socială „naturală”, „organică” la „dezvoltarea socială proiectată”**.

Așteptările inițiale despre faptul că România avea oportunitatea unei reconstrucții sociale globale proiectate ofereau speranța unui rol important al sociologiei. Destrămarea rapidă a acestei iluzii a fost un factor important generator al unei crize a sociologiei românești. Entuziasmul sociologic al anilor '60 nu s-a mai produs la aceleași dimensiuni, în cele două decenii ale tranziției. Locul speranțelor inițiale a fost rapid înlocuit de confuzie.

Din nou România s-a aflat într-o situație similară cu cea din secolul al XIX-lea. După Revoluția din 1989, România nu era o societate la marginea Occidentului, care se putea dezvolta fără rupturi dramatice, doar prin asimilarea unor instituții probate de a fi avut succes în Occident, ci o societate socialistă, care trebuia restructurată și reconstruită pe o nouă cale. Iarăși nu se punea problema unei inovări radicale, ci preluarea experienței occidentale. Procesul s-a dovedit a fi mult mai complex decât ne imaginam, conținând el însuși componente importante de inovație, generate de procesul tranziției și reformei. Noutatea nu era a sistemului instituțional din Occident, ci a *strategiei de schimbare*. În 1990, experții americani cu care am discutat strategia românească a tranziției au ținut mereu să precizeze: nimeni nu a mai avut experiența unei asemenea tranziții. Tranziția este o noutate absolută, un spațiu de inovație. Era vital, deci, să se găsească soluții inovative de asigurare a unei tranziții de succes. Refuzul de a se asuma situația de inovație este, cred eu, o cauză importantă a eșecurilor tranziției. În primii ani după revoluție s-a declanșat o campanie obsesivă împotriva „originalității” în toate domeniile. Una dintre lozincile preferate era „ce, vrem o *democrație originală?*”. Reacția negativă față de inovația socială pare că persistă. Nu pot să nu invoc un caz din 2008. Institutul nostru a făcut un proiect de cercetare pe tematica inovației sociale. Un expert al CNCSIS, nu mă interesează numele, a propus respingerea proiectului cu argumentul că „tema inovației sociale este depășită”. Că un coleg crede acest lucru nu este în sine prea îngrijorător. Surprinzător este că comisia de specialitate a CNCSIS și consiliul instituției au acceptat o asemenea estimare aberantă.

Pe de o parte, ideea „originalității” era suspectată de a se rătăci pe căi care purtau mai mult reminiscențe ale concepțiilor comuniste, în loc de a asuma experiența occidentală de succes. Reacția ciudată împotriva „inovației” sociale a făcut loc preluării necritice a tuturor ideilor venite de la experții din Occident. Acum putem constata că tranziția noastră pare a fi un mozaic: preluări de fragmente din experiența occidentală, care se potrivesc sau nu împreună, și acestea filtrate de înțelegerea, mai bună sau, mai degrabă, mediocră, a unor experți occidentali.

Rezumând, se impuneau, în procesul unei tranziții eficiente, inovații la trei niveluri:

A. crearea unui sistem global coerent, nu din cioburile colorate ale experienței occidentale;

B. identificarea unei strategii a asigurării unei tranziții de succes, neexperimentată încă în lume;

C. componentele sectoriale ale construcției sociale, care trebuiau să fie adaptate, atât unele la altele, cât și situației societății noastre, în momentul dat.

Domeniul *politicilor sociale* a părut, de la început, o direcție în care sociologia putea aduce o contribuție importantă la construcția socială. Statul urma să aibă un rol important în lansarea unor programe de schimbare socială. Noul sistem politic putea să inițieze programe sociale pentru prevenirea și diminuarea problemelor grave ale societății românești. Cum putea sociologia să contribuie la dezvoltarea politicilor sociale? Concentrarea pe tematica problemelor sociale ale României și pe politicile sociale de răspuns oferea o oportunitate sociologiei de a contribui la o tranziție de succes: scurtarea timpului și diminuarea costurilor economice și umane ale schimbării.

Pe lângă contribuții de substanță, dezvoltarea unei culturi a politicii sociale cronic deficitară se prefigura a fi o nouă posibilitate a unui activism sociologic. În primii ani a existat un entuziasm de a introduce cursuri universitare noi pe această temă. S-au publicat cărți despre teoria politicilor sociale, s-au făcut teze de licență și de doctorat. Au fost realizate numeroase studii asupra politicilor sociale în România, în perioada critică a tranziției.

Era clar că în tranziția românească, politicile sociale trebuiau să fie dezvoltate nu într-un context strict politic, abstract, ci pe o înțelegere a problemelor sociale cu care societatea noastră se confrunta. Analiza *problemelor sociale* a devenit un câmp necesar al unor politici sociale inovative, complementar cu asimilarea experienței occidentale. De aceea problemele sociale analizate au constituit o componentă importantă a inovației. Aș cita câteva direcții de cercetare a problemelor sociale: condițiile social-economice ale populației romilor, sărăcia, copiii abandonati/neglijati, structura socială și construirea clasei mijlocii.

Descentralizarea administrativă a deschis un nou câmp. Mai ales universitățile regionale s-au angajat în studii ample de diagnoză a problemelor sociale ale județelor și orașelor, oferind o bază pentru politici sociale locale.

O altă direcție care a început, pe parcurs, să se contureze este tematica dezvoltării capacității de proiectare și implementare a programelor de dezvoltare socială. Conturarea unei paradigme a dezvoltării sociale proiectate a fost o direcție importantă⁹. Studiile asupra „capitalului social și uman” se înscriu pe aceeași linie.

---

⁹ Cătălin Zamfir și Laura Stoica (coordonatori), *O nouă provocare: Dezvoltarea socială*, Iași, Editura Polirom, 2006; Cătălin Zamfir și Simona Stănescu (coordonatori), *Enciclopedia dezvoltării sociale*, Iași, Editura Polirom, 2007; Cătălin Zamfir, Laura Gabriela Stoica și Manuela Sofia Stănculescu (coordonatori), *Proiectarea dezvoltării sociale*, ICCV, 2007.

Programul centrat pe teza că economia de piață și societatea civilă rezolvă toate problemele sociale s-a dovedit a fi o iluzie, cu efecte dezastruoase într-o țară ca România, care se confruntă cu naivitățile începutului și cu confuzia unei construcții care s-a dovedit a suferi de întârzieri.

A crescut interesul pentru *reforma sistemului public*, au sporit preocupările pentru eficiența socială și pentru dezvoltarea de programe/ proiecte sociale. Reforma sistemului de administrație publică are ca o componentă importantă orientarea sa pe programe/ proiecte și trecerea de la finanțarea instituțională la finanțarea pe proiecte. Criza financiară mondială actuală a repus problema rolului sistemului public nu numai în dezvoltarea socială, dar și în susținerea și stimularea economiei. Preocuparea pentru creșterea eficienței sociale a utilizării resurselor publice este pe cale de a deveni, ea însăși, o sursă esențială a dezvoltării.

Programele internaționale și naționale au fost completate de stimularea inițiativelor locale și difuzarea experiențelor care s-au dovedit viabile. Programele dezvoltate de comunități au demonstrat nu numai inovativitate, dar și o capacitate deosebită de mobilizare a resurselor locale și comunitare. Nu este întâmplător că parteneriatul public – privat și tema ONG au cunoscut o amploare rapidă, fiind unele dintre abordările importante ale tematicii inovației sociale.

Putem prevedea că se va produce o orientare mondială spre proiectarea dezvoltării sociale¹⁰, la toate nivelurile: mondial, regional, național și local. Inovația socială capătă o nouă dimensiune: alegerea între alternative, în funcție de evaluarea eficienței lor potențiale.

*S*ocial innovation, as all other social topics, comes into the focus of the research not as a phase in the logic of the cognitive reflection, but as a reflex of the emergencies raised out of the dynamic of the collectivities. The social context offers to the topic of social innovation a specific profile. In the Western sociology, this topic started to raise interest only in the last years.

This study identifies nine social contexts that marked the social innovation approach. A distinct attention is given to the present Romanian sociological thinking. I try to answer the question 'why is Romanian sociology about to pay a special attention to the topic of social innovation?' Approaching this topic represents one of the signs that the Romanian sociology is about to leave its present crisis and, in the mean time, it indicates a direction of development.

Keywords: social innovation, dissemination, assimilation, sociology/ Romanian sociology.

¹⁰ Mircea Malița, Elena Gheorghiu, *O viziune globală a dezvoltării sociale*, în Cătălin Zamfir și Laura Stoica (coordonatori), *O nouă provocare: dezvoltarea socială*, Iași, Editura Polirom, 2006.